

Av Viggo Ree

Ulven - farligst i fantasien

Spørsmålet om ulven er farlig eller ikke opptar mange mennesker i dag. Særlig i Norge. Debattspaltene har blitt fylt med leserinnlegg og kronikker om dette tema gjennom mange år - særlig etter at arten ble fredet og en vekst i den lille skandinaviske stammen har funnet sted. Utallige radioprogrammer, TV-innslag og avisreportasjer har omhandlet dette tema, og bøker fra både seriøse og useriøse forfattere har kommet på markedet der ulvens forhold til oss mennesker blir behandlet.

Foreningen Våre Rovdyr har vært inne i bildet i mange sammenhenger i ulvedebatten - også når det gjelder den delen som dreier seg om frykt og farlighet. I en rekke radio- og fjernsynssendinger, i avisoppslag og debattspalter - og ikke minst i vårt eget medlemstidsskift har vi forsøkt å bidra med saklig og faglig informasjon om dette tema. Dessuten har vi opp gjennom årene mottatt mange skriftlige og muntlige henvendelser fra personer som har stilt spørsmål om ulvens farlighet, og dette er blitt besvart ut i fra den kunnskapen man til enhver tid har vært i besittelse av. Innen foreningen har vi flere mennesker som har arbeidet med disse spørsmål i lang tid, og som har bygget opp arkiver av ulike slag. Søknader om støtte til bearbeidelse av disse dataene har blitt sendt miljømyndighetene. Dette materialet - fra både tidligere århundrer og nyere tid - har vært av stor betydning når forespørsler har vært besvart.

Ulven langt nede på listen

Er svensker farlige for oss nordmenn? Nei, vil de fleste si - til tross for at det finnes eksempler på at svensker har drept nordmenn. En kom endog over grensen og drepte flere i vårt land. Grensehandelen ble ikke begrenset av den grunn. Er ulven farlig? Er storfeet farlig? Når det kommer forespørsler om disse artene er farlige for mennesker er svaret også i utgangspunktet nei. Men det finnes alltid unntak. Svært

mange dyrearter kan under helt spesielle omstendigheter angripe mennesker. Dette har vi i Foreningen Våre Rovdyr understreket gang på gang. Tar man utgangspunkt i statistikken har okser og kuer drept mye folk i Norge i løpet av 1900-tallet. I samme tidsrom har ikke gråbein drept noe menneske i vårt land, men norske jegere har drept over 1000 gråbein.

Med tanke på alle de møtene og all den nærkontakt som har funnet sted mellom mennesker og ulv i denne rovviltartens utbredelsesområde bare i løpet av 1900-tallet har det ikke vært mange angrep sammenlignet med andre dyrearter. Eksempelvis dreper slanger, krokodiller, elefanter og flodhester tusenvis av mennesker hvert eneste år, og fra tid til annen kommer det rapporter om brunbjørn, isbjørn og moskusfe som har skadet eller tatt livet av folk. I tillegg vet vi at husdyr og insekter dreper flere mennesker bare i Norge hvert eneste år. De siste hundre årene har det eksistert millioner av ulver side om side med oss mennesker uten at det har oppstått farlige situasjoner. Hvis det hadde vært slik at ulven hvert år hadde angrepet og tatt livet av f.eks. like mange mennesker som blir drept av husdyr eller under kollisjoner mellom bil og husdyr hadde det kanskje vært grunn til en viss form for årvåkenhet og oppmerksomhet når man vandrer rundt i artens leveområder. Men mennesket er ikke et naturlig byttedyr for ulven. En stor rovdyrart som daglig dreper voksen elg og

bison har selvsagt også muligheter til å ta livet av oss mennesker. Spørsmålet som da naturlig melder seg er: Hvorfor angriper ulven ikke jevnlig oss mennesker når den har både styrke og teknikk nok til det? Dette er en av mange bemerkelsesverdige egenskaper hos denne arten.

Men ulv har drept mennesker. Leter man med lys og lykte i mange land og

med andre dyrearter som har drept mennesker. Hvorfor er nettopp denne arten så spesielt interessant å granske og debattere i tilknytning til farlighet når vi vet at andre dyr langt hyppigere og jevnlig dreper folk? Hvorfor blir ikke søkelyset i større grad rettet mot disse artene? Forklaringene på disse spørsmål er knyttet til bl.a. historiske, kulturelle og sosiologiske aspekter. Mye av bakgrunnen for frykten og fiendtligheten

Rabies- og fangenskapsulv kan være farlig

Det første man må få klarhet i når man leser beretninger om ulv som har skadet eller drept mennesker er hva slags dyr som har vært inne i bildet. Gjennom litteraturen vet vi at ville og friske ulver i et naturlig miljø i ytterst liten grad representerer noen fare for folk. Fra f.eks. Nord-Amerika, en

gjennom flere hundre års historie finner man naturligvis enkelte slike beretninger. Blant de mange dyrearter i verden som har angrepet eller drept mennesker kommer imidlertid ulven svært langt ned på listen. Det er disse som representerer de sjeldne unntakene i tilknytning til dette rovdiret. Allikevel har disse hendelsene påkalt særdeles stor oppmerksomhet sammenlignet

går tilbake til tiden da vi mennesker så på ulven som et redskap for djevelen. Vargen var den stygges advokat!

del av verden med stor ulvebestand, foreligger det noen få dokumenterte tilfeller om ulveangrep på mennesker. Noen av disse er fra de siste årene. Derimot finnes det flere beskrivelser av f.eks. rabiesbefengte dyr og individer i eller fra fangenskap som har angrepet eller drept folk. En stor andel av de menneskene som er drept av ulv skyldes rabies (hundegalskap). Ulver med denne virusykdommen

Den store, stygge ulven!

Men dyret som gjennom århundrene er blitt oppfattet som blodtørstig beist og djevelens advokat er langt fra så skummel som alle sagn og skrekkehistorier gir inntrykk av. Edruelig og saklig vurdering av statistikk og biologi viser at ulven kommer langt ned på listen over dyr som er farlige for mennesker. Gråbein er først og fremst farlig i og for fantasien! Her den godlynte hannulven på Langedrag fjellgård i februar 1984 i karakteristisk ulende positur - fotografert innenfor nettingen.

Foto: Viggo Ree.

Den 15.11.2001 dukket det opp en vill ulv ved Langedrag fjellgård i Nore og Uvdal i Buskerud - trolig en halvannetårning. Den var åpenbart attrahert av sine artsfrender i fangenskap, og fikk nærkontakt med disse dyrene ved å gå helt inn til gjerdene. Den holdt seg rundt gården i flere dager, og tok seg av og til en tur over tunet og langs veiene mellom husene. Både fast-boende og tilreisende fikk oppleve denne ulven på kort avstand - uten at noen form for aggresjon ble registrert. Dyret viste seg hovedsakelig på morgenen og ettermiddagen, og søkte midt på dagen hvile i terrenget rundt Langedrag. Her er den fotografert på et av de islagte vannene nord for fjellgården ved 14-tiden den 20.11.2001.

Foto: Viggo Ree.

har angrepet både voksne og barn. De siste tiårene har noen få tilfeller av rabies blitt påvist i Norden, bl.a. hos polarrev, rein og sel på Svalbard. I vår verdensdel finnes sykdommen i dag først og fremst i Øst-Europa. Av 2206 registreringer av rabies i første kvartal 2000 var 1524 hos rødrev, 239 hos hund, 140 hos katt og 130 hos mårhund. Langt nede på listen var sau med 14 og ulv med tre tilfeller.

Ulver i fangenskap kan representere fare for mennesker. Dette skyldes at artens naturlige atferd overfor mennesker blir endret når de lever i innhegninger og andre kunstige miljøer. Et nylig eksempel på fangenskapsulv som drepte et menneske er fra Canada i 1996. Da gikk en 24 år gammel kvinnelig biolog uten tillatelse inn i en innhegning med ulver som ikke var vant til mennesker. Hun ble drept og delvis oppspist. Episoden ble omtalt i bl.a. svensk

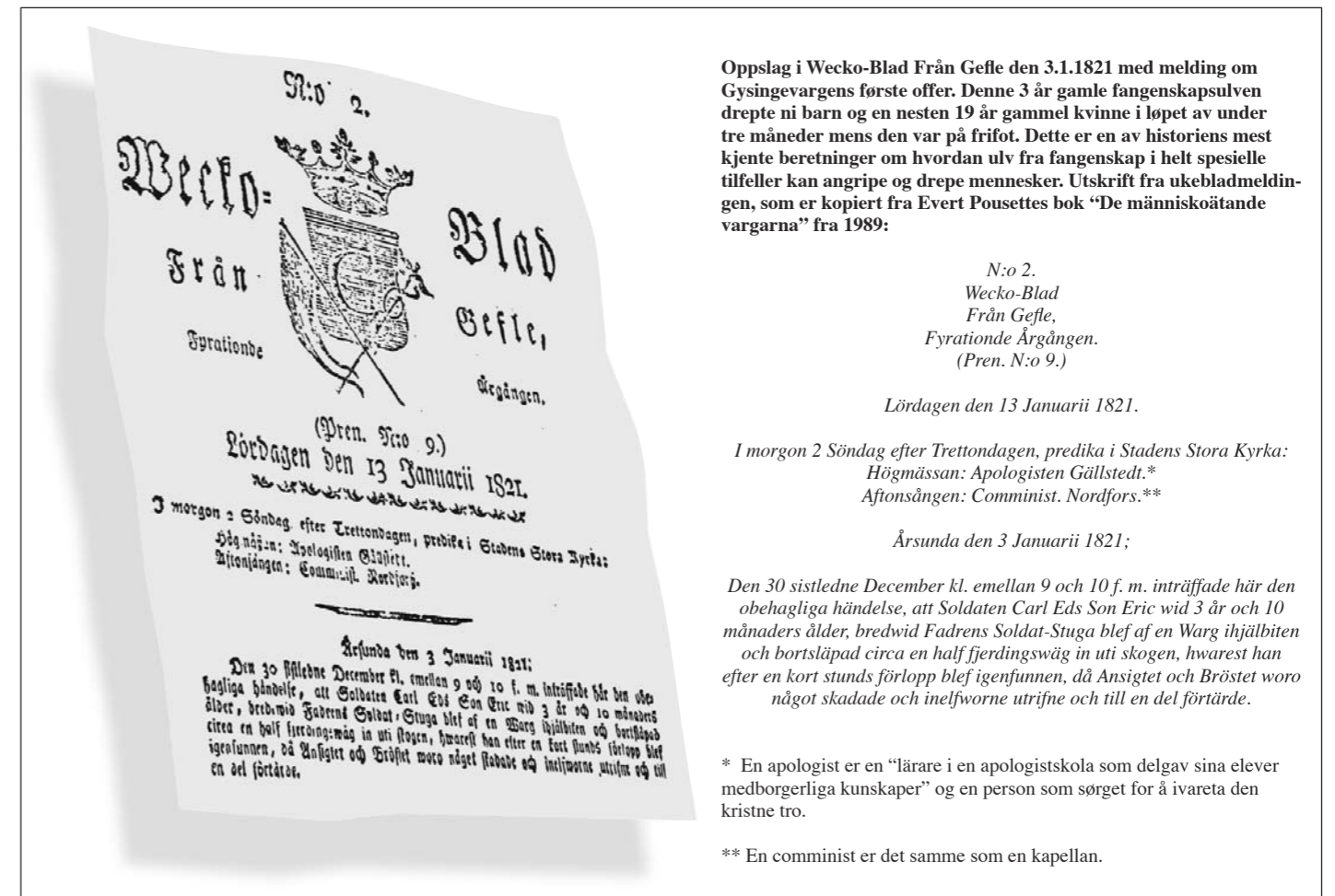
presse, der det ble opplyst at hendelsen hadde funnet sted i en nasjonalpark. Dette ga leserne forståelsen av at ville ulver var involvert. Selv etter at disse opplysningene ble rettet opp, ble dette tragiske tilfellet brukt som eksempel på ulvens farlighet av rovdymotstandere. Et interessant moment i tilknytning til denne hendelsen var hvordan mennesker klarte å viderefremde historien med detaljer som ikke stemte med virkeligheten - til tross for moderne kommunikasjonsmidler.

Gysingevargen

I tidligere tider hendte det at folk hadde ulv på gårdene. Ulvevalper ble tatt fra hiene og fostret opp i et liv med halslenker eller i innhegning. Disse tamdyrene var statussymbol, og gav også inntekter i form av offentlige fellingspremier etter at de ble avlivet. Slike ulver havnet en sjelden gang på frifot etter å ha rømt eller blitt sluppet løs fra fangenskapet. Dette kunne få tragiske følger. Gysingevargen i Sverige er den mest kjente ulv i denne sammenheng. Denne ulven var en av tre valper som ble tatt fra et hi i Gysingetraktene i 1817. De

Sosialisering av ulver krever stor innsikt i artens atferd og handlingsmønstre. På Langedrag fjellgård i Buskerud, hvor det i mange år har vært ulv i fangenskap, har man et fåtall ganger oppfostret valper i nær kontakt med mennesker. Forståelse av dyrenes kroppsspråk og oppførsel overfor både folk og andre ulver er avgjørende for å gjennomføre slike eksperimenter på en tilfredsstillende måte. Erfaringene viser at hos ulver i fangenskap - også sosialiserte - er det tispene som kan være litt problematiske. Dette gjelder først og fremst under brunsten. Jan Erik Aas er en av landets fremste eksperter på hundeatferd, og han var en sentral person da to ulver født i 1999 ble sosialisert på Langedrag. De fikk navnet Ask og Embla. Bildet viser Aas under en hiltsningsseremoni den 8.1.2001 med en av disse berømte dyrene fra NRKs TV-serie "Vi på Langedrag".

Foto: Viggo Ree.

Oppslag i Wecko-Blad Från Gefle den 3.1.1821 med melding om Gysingevargens første offer. Denne 3 år gamle fangenskapsulven drepte ni barn og en nesten 19 år gammel kvinne i løpet av under tre måneder mens den var på frifot. Dette er en av historiens mest kjente beretninger om hvordan ulv fra fangenskap i helt spesielle tilfeller kan angripe og drepe mennesker. Utskrift fra ukebladmeldingen, som er kopiert fra Evert Pousettes bok "De människoätande vargarna" fra 1989:

N:o 2.
Wecko-Blad
Från Gefle,
Fyrationde Årgången.
(Pren. N:o 9.)

Lördagen den 13 Januarii 1821.

I morgon 2 Söndag efter Trettondagen, predika i Stadens Stora Kyrka: Högmässan: Apologisten Gällstedt.* Aftonsången: Comminist. Nordfors.**

Årsunda den 3 Januarii 1821;

Den 30 sistledne December kl. emellan 9 och 10 f. m. inträffade här den obehagliga händelse, att Soldaten Carl Eds Son Eric wid 3 år och 10 månaders ålder, bredwid Fadrens Soldat-Stuga blef af en Warg ihjälbiten och bortsläpad circa en half fjerdingssväg in uti skogen, hwarest han efter en kort stunds förlopp blef igenfunnen, då Ansigtet och Bröstatet woro något skadade och inelworne utrifne och till en del förtärde.

* En apologist er en "lärare i en apologistkola som delgav sina elever medborgerliga kunskaper" og en person som sørget for å ivareta den kristne tro.

** En comminist er det samme som en kapellan.

vokste opp på hver sin storgård, men et av dyrene unnslopp fangenskapet på slutten av 1820. I løpet av perioden 30.12.1820 - 27.3.1821 drepte denne ulven ni barn og et voksent menneske i grensetraktene mellom Gästrikland og Dalarna. I tillegg ble 15 barn skadet. Disse relativt fyldig nedtegnede hendelsene har vært gjengangere i litteraturen i all tider, og er uavlatelig blitt brukt som eksempel på hvor farlig ulven er for mennesker. Den hjemlige ulvedebatt de siste årene har ikke vært noe unntak. Da ordføreren i Rendalen under en TV-debatt høsten 1999 triumferende viste fram svenske dokumenter om ulv som hadde drept barn trodde enkelte at det omsider var tilkommet noen nye opplysninger. Ad omveier ble det senere anledning til å ta disse papirene nærmere i øyesyn, og ikke overraskende viste det seg at det Rendalen kommune hadde anskaffet var kirkebokkopiene og beretningene om Gysingevargens ofre!

Ulver i ekstreme miljøer

Gysingevargens historie har sine paralleller i andre land. Hendelsene i Åbotraktene i Finland i 1880-81 er spesielt kjent, der hele 35 barn ble drept av ulv. Angrepene stoppet da et ulvepar ble avlivet i januar 1882. Tispene var gammel og hadde nedslitte tenner, mens hannen hadde defek-

ter i beina. Dyrenes fysiske tilstand kan være forklaringen på deres atferd, men det kan også tenkes at en bakgrunn i fangenskap har vært inne i bildet. Fra Russland foreligger det ulike rapporter om ulv som har drept mennesker. De fleste av disse stammer fra slutten av og like etter siste verdenskrig. På dette tidspunktet lå det millioner av døde og døende mennesker på slagmarken. Gjennom historien er det kjent at enkelte ulver har forsynt seg av krigsområdenes ofre, og dette skal også ha funnet sted i Russland i denne perioden. Teorien er at noen av de dyrene som gikk løs på både døde og døende mennesker også angrep folk etter at krigshandlingene opphørte. Problemet med disse beretningene er at dokumentasjonen er mangelfull, og noen av historiene er åpenbart basert på vandresagn og eventyrfortellinger. Noen av hendelsene har imidlertid ganske sikkert funnet sted, men russiske ulveforskere ser på dette som helt spesielle tilfeller på grunn av de ekstreme miljøsituasjonene som eksisterte på denne tiden.

Helt ekstreme miljøforhold utenom krigsområder har også ført til endret atferd hos ulv. I deler av India lever det ulver i svært folkerike områder der naturlige bytedyr er utryddet. Her ernærer rovdirene seg kun på husdyr, og disse blir først og fremst passet av barn. Så sent som på 1990-tallet

ble flere titalls barn drept av ulv i Andhra Pradesh, og det var en eller et fåtall individer som hadde spesialisert seg på menneskeangrep. Drapene opphørte da ulvene ble skutt.

Ulven får skylden

Folk og dyr som har forulykket i naturen og blitt liggende en stund blir som regel påspist av åtseletere. Ulven har ikke sjelden blitt anklaget for å stå bak slike tragedier enten den har vært på kadaverplasesene eller ikke. Opp gjennom århundrene har det dessuten vært bekvemt å forklare forsvinninger av og dekke over forbrytelser mot både barn og voksne ved å gi ulv og andre rovdyr skylden. Bare i vårt land eksisterer det flere historier og sagn om mennesker som er drept av ulv, men hvor det åpenbart er helt andre årsaker til at liv har gått tapt. Mange av disse beretningene er rene vandresagn som har spredt seg fra distrikt til distrikt og fra land til land.

Hunden farligst

Ulven er alle hunders stamfar, og dyret som er omtalt som menneskets beste venn er samtidig en potensiell fare for både barn og voksne. Hvert døgn blir gjennomsnittlig 11 nordmenn brakt til lege for alvorlige hundebittskader, og dette husdyret dreper dessuten år om annet folk i Norge. I USA

Farlig hund

1000-2000 tilfeller av hundebitt behandles av Oslo Legevakt hvert år. Farligst er Schaferhunden (bildet), og det advares mot kombinasjonen hunder/barn i sommervarmen.

SIDE 5 og 6

Disse hundene biter oftest

KILDE: Hundebitt-undersøkelse, Vestfold Sentralsykehus, 1982.

tar hunden livet av om lag 20 mennesker årlig. Dette er statistikk mange fortrenger når de fordyper seg i problemene med ulven. Hybridisering mellom ulv og hund i naturen er dokumentert et fåtall ganger. I flere land er imidlertid slike blandingsdyr vanlige i ulike hundemiljøer, og enkelte individer kan utvikle atferd som representerer fare for mennesker. Gjennom litteraturen kan man finne eksempler på at ulv/hund-hybrider har angrepet eller drept mennesker - også i vår tid. De beryktete "beistene i Gevaudan" i Frankrike på 1760-tallet, som drepte 64 mennesker, var høyst sannsynlig blandingsdyr av ulv og hund. De fleste slike hybrider opptrer imidlertid som vanlige hunder.

Kirkebøkens egen verden

Grundige søk i eldre kirkebøker har resultert i et og annet sjeldent funn av ned-

Ulvefrykt og spredning av ulvefrykt er et fenomen man kan registrere daglig i Norge. Sentralt i denne sammenheng står bl.a. journalister, politikere og representanter for landbruksnæringene. Samtidig blir tusener av nordmenn angrepet og bitt av hunder hvert eneste år - uten at dette påkaller den helt store oppmerksomheten. En sjelden gang dukker det opp reportasjer i pressen som tar for seg disse problemene - her faksimile fra deler av et oppslag om hundebittskader i hovedstaden i Osloavisen den 2.6.1988. Her går det fram at schäferen står for hele 24,5 % av alle slike skader.

tegnelser om ulvedrepte mennesker. Ny gransking av gamle kilder med beskrivelser av rovdyr som har drept barn konkluderer med at det i de fleste tilfeller er andre årsaker til tragediene. Man må i denne sammenheng huske på at fordums beretninger ble nedskrevet i tider med annerledes livsanskuelse og vitenskapelige holdninger - i en verden der overtroen preget tilværelsen i større grad enn i dag. Helt fram til 1870-tallet ringte man f.eks. i Norge i kirkeklokkene når barn var blitt borte. Dette ble gjort for at de underjordiske skulle sette dem fram igjen! Noen av kirkeboknedtegnelsene har sikkert dreiet seg om ulv, men man vil i dag ikke være i stand til å bringe klarhet i hva slags ulv som eventuelt har vært inne i bildet. Et problem i forbindelse med dette materialet er at mange mennesker i disse dager - også innenfor forskerkretser - ikke klarer å skille skikkelig mellom anekdoter og dokumenterte tilfeller i forbindelse med beretninger om ulv som har drept folk.

For tre år siden ble det utgitt en ulvebok der det ble blåst nytt liv i beretningen om den lille piken Anne Monsdatter Artei-Braaten som skal ha blitt drept av ulv på Sørums i Akershus i 1800. Med oppslag fra Norske Intelligens-Sedler fra januar 1801 ble dette presentert som det eneste dokumenterte tilfellet av tapt menneskeliv grunnet ulv i vårt land. Norsk presse kastet seg raskt over "nyheten" og sørget for diverse reportasjer - bl.a. under overskriften: "Ny bok dokumenterer: Barn drept av ulv". Beretningene om den lille jenta på Sørums har for øvrig i tidligere bøker blitt omtalt som en hendelse i 1830. Det kan godt være at det var ulv som drepte dette barnet. Men hvorfor var det ikke en hund? Om det var ulv kan man spørre seg hva slags dyr som var inne i bildet. Beretningene fra Sørums er derfor ingen dokumen-

tasjon på at ulv drepte piken. Disse litt over 200 år gamle nedtegnelser representerer imidlertid en av de mest detaljerte beretninger om et slikt tilfelle i vårt land.

Fantasien i fokus

Fra Anne Monsdatter Artei-Braatens død og fram til i dag har det levd titusener av ulver i Norge uten at noen pålitelig dokumentasjon om tap av menneskeliv på grunn av denne arten har latt seg oppdrive. I denne perioden har hundrevis av mennesker blitt drept av andre dyr i vårt land - de fleste husdyr. Bare på 1900-tallet ble flere drept av sau. Og titusener omkom i trafikken. Allikevel er det ulven som fortsatt er i sentrum når det gjelder angst og spredning av frykt, og som har ført til en bevilgning på halvannen millioner kroner fra myndighetene for å få på bordet en utredning om dens farlighet. Men farligst er utvilsomt ulven i vår fantasi. Det gjør den til et av våre mest fascinerende dyr.

10

Drept av ku

Tirsdag 28. juli 1987

VG

Skien (VG) Martha (80) er død av skadene hun fikk etter at hun 4. juli ble angrepet av en ku på gården hjemme i Kroken i Telemark. Hun var på vei gjennom havnen alene da kua gikk til angrep. Attiåringen ble slept tyve meter etter hornene langs det elektriske gjerdet. Det var broren som fant henne, og fikk brakt henne til sykehus, men skadene var så store at hun døde tre uker senere.

Hvert år dreper bøndernes egne dyr folk i Norge. Storfætt er en av artene som jevnlig tar livet av nordmenn, og i 2001 ble eksempelvis to mennesker drept av okser i vårt land. Når slike dødsfall grunnet husdyr inntreffer blir det ofte kun smånotiser i avisene. Her et eksempel fra et 18-linjers oppslag på s. 10 i Verdens Gang i 1987. En slik nyhetsdekning står i sterk kontrast til alle de omfattende presseoppslagene når f.eks. sau eller hund er blitt drept av ulv. Denne type journalistisk praktisering er ikke bestandig tilfeldig, men målrettet og styrt av bl.a. personer med sterk tilknytning til næringsinteressene. Man kan for øvrig tenke seg hvilke avisoppslag det hadde blitt om den samme kvinnen hadde blitt drept av et rovdyr!